

Grad Sarajevo
City of Sarajevo

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Kanton Sarajevo
Grad Sarajevo
GRADSKO VIJEĆE

Broj: 01-GV-02-1165-1/24
Datum: 09.10.2024. godine

Shodno odredbama člana 31. stav (1) tačka b) Statuta Grada Sarajeva („Službene novine Kantona Sarajevo, broj 7/23) i člana 148. Poslovnika Gradskog vijeća Grada Sarajeva („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 28/09, 11/20 i 19/20) za 43. sjednicu Gradskog vijeća Grada Sarajeva, održanu 09.10.2024. godine, **predsjedavajući Gradskog vijeća Jasmin Ademović**, u funkciji gradskog vijećnika, uputio je **inicijativu**, broj 01-GV-02-1165/24 od 02.10.2024. godine, koja je u prilogu ovog akta.

Gradsko vijeće je podržalo podnesenu inicijativu i ona je postala inicijativom Gradskog vijeća.

PREDSJEDAVALJUĆI GRADSKOG VIJEĆA

Jasmin Ademović, s.r.

Prilog:

- Inicijativa

Dostaviti:

- gradonačelnici Grada Sarajeva
- evidenciji
- a/a

Adresa: Hamdije Kreševljakovića 3
71 000 Sarajevo
Tel.: +387 33 216 659
Fax: +387 33 205 874
Email: gsgv@sarajevo.ba
Web: gradskovijece.sarajevo.ba

JASMIN ADEMOVIĆ, predsjedavajući Gradskog vijeća

GRAD SARAJEVO
GRADSKO VIJEĆE
PREDSJEDAVALJUĆI GRADSKOG VIJEĆA

Agencija i Republički zavod za arhiviranje i dokumentaciju
Kanton Sarajevo - GRAD SARAJEVO
GRADSKO VIJEĆE

02-10-2024			
Org. broj	Red. broj	Priloga	Priloga
01-6v-02-	1165	/	29

Predmet: Inicijativa za podizanje spomen biste akademiku Dževadu Hozi

U skladu s Poslovníkom Gradskog vijeća, u funkciji gradskog vijećnika, podnosim sljedeću inicijativu.

Upućuje se inicijativa da Grad Sarajevo podigne spomen bistu akademiku Dževadu Hozi (1938 -2020) kao spomenik od značaja za Grad Sarajevo.

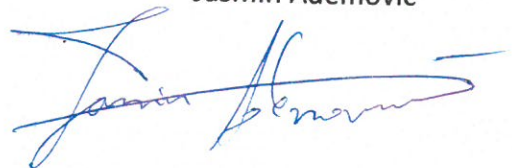
Predlaže se gradonačelnici da u okviru pripremnih aktivnosti za realizaciju ove inicijative, u saradnji s Akademijom likovnih umjetnosti, razmotri mogućnost da se bista podigne ispred zgrade Akademije te da podizanje ove spomen biste predloži u okviru Programa podizanja spomenika od značaja za Grad Sarajeva u 2025. godini kojima je Grad Sarajevo investitor.

Kao obrazloženje ovoj inicijativi, u prilogu je teksta doc.mr. Admira Mujkića, šef Odsjeka za grafiku ALU, nastao u povodu In memoriam izložbe akademika Dževada Hoze, Galerija Akademije likovnih umjetnosti u Sarajevu, juli 2021. godine.

Pozivam gradske vijećnike da podrže ovu inicijativu kako bi ona postala inicijativom Gradskog vijeća.

U Sarajevu, 02.10.2024. godine

Jasmin Ademović

IN MEMORIAM akademik Dževad Hozo 1938-2020, Galerija ALU Sarajevo 12-28.07.2021.

doc.mr. Admir Mujkić, šef Odsjeka za grafiku ALU

AUTOBIOGRAFIKA TISKARSKOG ČAROBNJAKA

*Ono što je zapisano ostaje
ali ono što je ugravirano ostaje još duže*

Kazati nešto veliko i značajno o profesoru Dževadu Hozu je sasvim jednostavno, ali istovremeno i vanredno teško. Pravilo da su svi veliki umjetnici u svojoj primarnoj, ljudskoj esenciji jednostavni, a u svojoj umjetnosti zagonetni i komplicirani, vrijedi i u ovom slučaju. Profesor Hozo je jedan od onih pionira koji je negdje u isto vrijeme, zajedno sa profesorima Mersadom Berberom i Borislavom Aleksićem umjetnost grafike donio u Bosnu i postavio je kao samostalnu umjetničku oblast na tek osnovanoj Akademiji likovnih umjetnosti u Sarajevu, davne 1973. godine. Prethodno je na ljubljanskoj Akademiji likovnih umjetnosti učio od velikih: Božidara Jakca, Rike Debenjaka i Franceta Miheliča. Umijeće i grafičku tajnu koju je sa sobom tada donio podijelio je tadašnjim prvim generacijama studenata grafike, a taj odjek, miris i kultura lista kao konstanta u različitim su oblicima prisutni i danas, pola stoljeća kasnije. Izučavanje umjetnosti grafike na način da su upravo posrednost i zavisnost tehnoloških etapa i procesa u umjetničkom stvaranju uslov za sadržajni, estetski i umjetnički kvalitet, rezultiralo je sasvim novom karakteristikom u čitanju i shvatanju lista. Nekad se to nazvalo fenomenom Sarajevske grafičke škole, mada se u Hozinom slučaju radi o izuzetnom insistiranju na tipičnoj karakterizaciji forme koja je uslovljena istim takvim odnosom u vezi s poznavanjem tehnologija i poštivanja tiskarske kulture. Takav se rezultat i ne može nazvati fenomenom koji je posljedica spleta okolnosti, nego se radi o čvrstoj činjenici koja je svoj identitet izborila kroz naučni i empirijski pristup. O tom zanosu i energiji u prvom i drugom desetljeću postojanja Odsjeka slušao sam nostalgичne priče starijih kolega. Profesor Hozo je konstantno unapređivao nastavu, istraživao, sakupljao literaturu, izlagao, osvajao nagrade i uz sve to postao redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Petnaest godina nakon formiranja Odsjeka, 1988. godine objavljuje knjigu Umjetnost multioriginala – kultura grafičkog lista u izdanju Prve književne komune Mostar; knjiga istog trenutka postaje obavezno štivo na svim umjetničkim akademijama bivše Jugoslavije.

Uvijek mi je drago sjećanje na anegdotu iz 2002. godine, kada je Odsjek za grafiku posjetilo troje postdiplomaca sa Akademije umjetnosti iz Sofije (Bugarska). Ugledavši ovu knjigu, rekli su kako je uz neki neformalni prijevod i oni koriste kao matičnu za predmet grafika. Kada sam im rekao da će imati priliku upoznati autora koji će doći na redovnu nastavu, bili su iznenađeni jer su bili uvjereni da je knjiga, s obzirom na njene gabarite i sadržaj, objavljena prije barem stotinu godina i da autor više nije živ. Kada se profesor Hozo pojavio, bili su oduševljeni; uslijedilo je upoznavanje, fotografiranje, a profesor im je bez imalo usiljenog protokola poklonio kataloge i dopustio da prisustvuju nastavi.

Svi koji su ga poznavali znaju da je bio izrazito duhovit i opušten; da je čak u predavanjima i korekturama sa studentima često pričao viceve i šale, koje su uvijek imale za svrhu da se na posredan način ukaže ili riješi neki problem u nastavi. O toj osobini govori i činjenica da je tu knjigu, njegovo kapitalno djelo, u šali nazivao „grafičkom kuharicom“.

Nakon ove knjige uslijedila je Dževad Hozo data – 1961-2001 u izdanju Umjetničke galerije Bosne i Hercegovine i izdavačke kuće Kult B. iz 2002. godine, koju je uz prateću izložbu u galeriji Collegium artisticum priredio u vidu vrlo originalne autorske monografije sa svim bitnim podacima za period od četrdeset godina umjetničkog rada. Već naredne godine objavljuje knjigu Majstori grafičkih umijeća u kojoj donosi prikaz razvoja grafičke umjetnosti u rasponu od 550 godina. Godine 2007. objavljuje nekomercijalni komplet od deset separata – stručnih knjiga iz oblasti visokog, dubokog i plošnog tiska, sa glosarijem i predstavom tiskarske umjetnosti Dalekog istoka, izdavača Grafotisak Grude i Akademije likovnih umjetnosti Sarajevo.

Iako ne po rođenju, ali po korijenima i opredjeljenju, Hozo je bio Krajišnik. Krajinu je shvatao kao svoju mitološku čudesnu zemlju lijepih rijeka, predivnih šuma i dobrih, iskrenih ljudi. Shvatio je da ta mitska zemlja, uz historijske okolnosti i prokletstvo života uz rubna granična područja, nikad nije uspjela sazidati veliku ćupriju, crkvu, džamiju, medresu ili manastir kao u ostatku Bosne. Kako to obično biva, umjetnost je i u takvom okruženju pronašla prostor gdje će se razviti. Razvila se u krajiškom nišanu, karakterističnom nadgrobnom spomeniku iz osmanskog perioda, koji je Hozo osjetio i usvojio kao dio svog egzistencijalnog korpusa tako da je sasvim logično i prirodno uslijedila velika grafička mapa ciklus Nišani, gdje se prvi put (u evropskoj umjetnosti tadašnjeg enformela) pojavljuje jedna originalna i nekonvencionalna ikonika, koja je tih kasnih šezdesetih i ranih sedamdesetih godina prošlog stoljeća nagrađena na svim značajnim svjetskim bijenalima i trijenalima. Listovi iz tog ciklusa, koji su predstavljeni na ovoj izložbi (Galerija ALU Sarajevo, juli 2021.) meni lično su najdraži upravo zbog tog, tada velikog i odvažnog izleta u boji, koji je grafiku kao umjetnost pomjerio iz dotadašnjeg crnog spektra. Frotaži koje je neposredno sa nišana valjkom prenosio na papir bili su ti primarni predlošci koji su transponirali svoju rudimentarnu ornamentiku u metalnu ploču, da bi nakon višefaznih energičnih jetkanja poprimili konačni izgled na grafičkim listovima sa skoro slikarski ekspresivnom fakturom. Prethodio im je jedan izuzetno sadržajan studij na ljubljanskoj Likovnoj akademiji, o čemu svjedoče izrazito sugestivna ostvarenja u visokoj i plošnoj štampi u periodu 1961-63. godine. To su maestralno rezani pa štampani drvorezi: Autoportet, Kazna i Ženidba, litografija kredom Kulin ban, litografija struganjem Kazna III kao i bakropis Žena kentaur. Nije čudo da već u isto vrijeme, tačnije 1964. godine, nastaje grafički list Crveni turban, sa eksplozijom vermilion crvene boje, netom stečenog grafičkog znanja što označava ako ne polazni, onda strukturni i suštinski moment svega čime će se Hozo u budućnosti baviti. Ovdje je moguće priložiti i listove Preproga – ćilim i Sedam bijelih nišana, koje u prvom čitanju karakterizira boja, odnosno njena zasićenost i zvuk netipičan za „crnu umjetnost“. Zajednički dijele položeni format, usuđujem se reći neobičan za Hozinu kompoziciju, ali tkivo pripada njegovom rukopisu. U njima se naziru oblici polumjeseca koji su, zahvaljujući primijenjenim hemijskim procesima, svojom dubinom skoro pa izdvojeni iz cjeline bakarne matrice, naslućujući postupke koji će okarakterizirati cjelokupan kasniji opus – narušavanje standardizirane pravougaone pravilnosti grafičke ploče. U tom smislu posmatramo radove Ognjena Moreska, Srebrena gora i Zlatna gora, gdje masivna visoko tiskana površina u svom bestežinskom centralnom dijelu još uvijek nudi simbolične opisne predstave nišana koje su svedene na nivo asamblaža. Svaki dio raspoložive površine grafičke ploče tretiran je u primarno tonskom smislu, dok su duboki linearni prikazi svedeni na minimalnu ekspresiju sugestivnog crteža. Listovi Bosanski monument i Crveni turban već sadrže tu težnju za izlaskom iz klasičnog formata, gdje se dijelovi tiskarskog ansambla planski odvođe u drugi plan dajući prioritet znaku, odnosno simbolu. Zlatno jedro, kao vrlo atipičan list, svojom neobrađenom

svjetlinom ploče i margine lista pažnju fokusira u simetriju kruga. Kombinacije tonova akvatinte i visokog bakropisa, vrlo smišljenom primjenom zelene boje, dominantu grade u horizontalnoj asocijaciji kretanja jedra, što je u kompoziciji kružnog oblika teško postići. Rubovi ovog kruga kompoziciju izdvajaju iz neutralnosti ostatka ploče, sa vizuelnim utiskom glodanja njegovog ruba, što će se u nastavku ciklusa pojavljivati skoro kao pravilo i što će dovesti do stvarnog isijecanja ploče u klišeji koji tim činom postaje objekat ili samostalan artefakt. Istim postupcima i gamom dolazi list Zeleni kamen, koji vertikalnim postavom i svedenim iskazom predstavlja konkretnan oblik nišana. Likovni utisak lista Rubinski u prvom gledanju predstavlja vertikalnu stabilnu formu, ali s motivom ženskog simbola, stilizovane forme u obliku ženske pletenice koja će se pojaviti i na listovima Simbolično kamenje i Ženski simbol. Riječ je o kombinaciji nekoliko istih klišeja tiskanih različitim rasporedom u kompoziciji i eksperimentiranjem s primjenom lazurnih i pokrivnih odnosa boje. Zanimljivo je da se na tom području taj oblik slova Y i do danas zadržao u izradi ženskih nišana. Listovi Modrim obilježen, Odlikovanje, Črni-beli, Zlatna rozeta, Zlatni monumenti, Simbolična pokrajina, Zlatnega srca, Tri i S trojnim znamenjem dio su ovog legata, koji potvrđuju izvedbene i likovno estetske principe ciklusa gdje se akcentira iskaz transferiranog detalja ornamenta u cjelini primarnog oblika nišana. Pored primjene principa istodobnog duboko-visokog tiska, gdje se odnosi u granulaciji pigmenta i same aplikacije boje smjenjuju u tisku, pojavljuje se i finalna dorada manuelnim dodavanjem zlatnih listića koji listovima daju karakterističnu patinu. Taj princip zadržava u daljnjem razvijanju forme, tako da se u vrlo cizelističkim pasažima pojavljuje na listovima Zlato zaponko, Crvena, a pogotovo na listu Par, koji će pored kasnijeg lista Plemenitaš, kroz školske udžbenike i stručne časopise, biti najreproduciranije Hozine grafike kroz koje ga je javnost upoznala.

S obzirom da su nišani krajiški, da su grafike iz ove mape obišle cijeli svijet, od Tokija do Sao Paola, nije ni čudo da ih je profesor darovao Krajini, odnosno Muzeju Unsko-sanskog kantona u Bihaću, koji se u međuvremenu pobrinuo da 2009. godine budu proglašene nacionalnim blagom Bosne i Hercegovine. Opisavši puni životni i stvarni put, ovi listovi vratili su se u svoj prirodni habitat, u podneblje gdje im je ishodište.

„Tamo gdje prestaju nišani – počinju stećci“, govorio je. Taj mikrolokalitet Krajine, koji je inspirisao pomenuti ciklus u najfinijoj autorskoj lirici, nastavio se u ciklusu Iz Makove mape, gdje se ponovno pojavljuje nadgrobni spomenik, ali ovog puta srednjevjekovni stećak, a što se desilo, kako Hozo reče, nakon drugovanja s pjesnikom Makom Dizdarem u Počitelju. Kameni spavač Maka Dizdara ponovno pokreće i intrigira Hozinu strast prema patini kamenog ornamenta, nataloženim principima odnosa života i smrti kao i cjelovitom bivstvu bosanskog čovjeka. Njegova strast prema eksperimentu, ponekad kontroliarnom a ponekad prepuštenom samom kemizmu procesa, prisutna je i u ciklusima Suočjenja, Povratak i Strašila. Uvodeći fotografske i letraset postupke u pripremi ploče, ostaje vjeran ekspresiji doboko štampane boje na pamučnom papiru, ne gubeći niti jednog trenutka otmjenost u nivelaciji odnosa tiskovne površine i majstorski purizam finalne štampe. Radovi iz ovih ciklusa dio su jednog lijepog i stabilnog vremena i okolnosti, da bi se već sa ciklusima Čovjek i vrijeme, Dvanaest, a pogotovo Ecce homo, dalo naslutiti da je svjestan i pogođen općom destrukcijom vrijednosti koja će jednu zemlju koju je volio odnijeti u nepovrat. Koristeći vernis mou tehnike direktnog transfera, motivi iz kamenog prelaze u teksturu organizma koji boluje. U karakterističnoj figuri koja može biti i čovjek i nišan pojavljuju se jezivi grafički krvotoci ranjene epiderme.

Iako je imao mnogo ponuda i načina da ode, odluka Dževada Hoze da rat provede u opkoljenom Sarajevu bila je duboko lična i konačna. "Najbolji grudobran mi je kućni prag", znao je reći. U tom vremenu je izveo dva ciklusa. 40 grafičkih slika i 1001 noć, koje su predstavljene na nezaboravnoj izložbi u Umjetničkoj galeriji Bosne i Hercegovine 1996. godine. Hozine signature su u grafičarskom miljeu bile općepoznate. Ispisivao ih je vodeći računa o njihovoj konvencionalnoj ispravnosti, ali krasnopisom koji je taj grafizam automatski uvrštavao u organizam lista, čineći ih tako sastavnim dijelom kompozicije. Kako su ovi radovi nastali u nekonvencionalnim uslovima, odlučio je da ih nekonvencionalno i predstavi tako da je listove potpisivao kao unikatni grafički psihogram, psihografski zapis ili sarajevski psihografski unikat, što je samoj signaturi dalo sasvim novu težinu neposredno proživljene traume. S obzirom na ratne okolnosti, u većem obimu koristi mogućnosti neposrednog otiskivanja metodom visoke štampe sa metalnih ploča, kartona, pleksiglasa sa manjim udjelom površina koje su jetkane. I u ovim ciklusima dominantna je vertikala koju svodi u stilizovani oblik pogurene, umorne ljudske figure, ali koja u inat zlu svojom stamenošću i čvrstim uzemljenjem u kompoziciji poručuje da i takva ima još mnogo da kaže. Od ciklusa Nišani pa do posljednjeg, 1001 noć, dominantna vertikala niti jednog momenta ne prelazi u manir. Ona je sveprisutni izbor i manifest Hozinog optimizma, duhovitosti i izvanrednog autorskog i ljudskog šarma. Ove listove umjetnik koristi da u njihovom sadržaju kritikuje, da se šali, a nekada i ismijava kulturu Zapada koja je na cjedilu ostavila jednu mikrocivilizaciju tako da konzerve iz humanitarne pomoći gnječi, presuje i pretvara ih u grafičke matrice, koje u maniru pop arta aplicira na listu čija poruka pored umjetničke postaje i aktivistička. On se nikada nije razmetao dimenzijama svojih grafika, već je u svim ciklusima ostao vjeran takozvanom srednjem B formatu, govoreći da se u rasponu lista od dimenzije rokovnika do onoga što može stati pod ruku može sve reći.

Poslije ovih ciklusa, koji su obilježili i ostvarili jedan izvanredan umjetnički legat, polako se prestaje baviti grafikom u klasičnom smislu. Manipulaciju teških metalnih ploča od oblikovanja, rezanja, rada u digestoriju pa do finalne štampe na mehaničkoj presi, zamjenjuje novootkrivenom strašću – računarom. Novonastali poslijeratni tranzicijski cirkus, koji i danas traje, a koji je kulturu vratio na nivo prvobitne zajednice, obeshrabrio ga je – srećom samo na trenutak. Iako je bio već u poznim godinama, njegova potreba za eksperimentom ga je održala svježim, tako da je za vrlo kratko vrijeme računarske programe, koristeći ih kao grafičarski alat, potčinio svojoj umjetnosti i otvorio sebi sasvim novu lepezu izražajnih izazova. Koristeći osnovne dizajnerske programe na način kako grafičar koristi svoj instrumentarij, totalno neopterećeno, tangibilnu materiju je zamijenio digitalnom. Svoje postojeće radove doraduje, prerađuje i multiplicira u sasvim nove relacije, u kojima fotografske reprodukcije pretvara u grafike, montira video klipove gdje nišani, stećci, zmajevi, kentauri i konjanici oživljavaju u tom za njega novom mediju, koji koristi sa istim oduševljenjem s kojim je pristupio grafici šezdesetih godina prošlog stoljeća. U tim video radovima, opet s originalnim nazivima Autobiografika, Penzionerske neumalije, uvodi i muziku kao prateći medij. Pozivajući se na obaveznu praksu probnog otiska u umjetničkoj grafici, a referirajući na nepregledne mogućnosti izbora u digitalnom mediju, često se šalio da bi častio pićem onoga ko je u računarskim programima izmislio opciju undo.

Profesor Hozo je proživio jedan fantastično raskošan i uzbudljiv život u svojoj umjetnosti, a svoj privatni dio je zadržao privatnim. Medijima je izlazio u susret kad je morao i kad je imao nešto kazati. Nikada se nije otimao za taj varljivi prostor, tako da ga to nije učinilo općepoznatom zvijezdom iako je to u takvoj definiciji bio. Svoju misiju umjetnika, pedagoga i

istraživača ispunio je na ljudski, najpošteniji, a svojom predanošću gotovo na religiozan način. Fascinantna sadržajnost njegove ličnosti istovremeno je i monumentalna i sasvim obična. Njegova blaga narav, jednostavnost i duhovitost, u kombinaciji s njegovom izvanrednom erudicijom i elokvencijom, činile su ga izuzetnim. Spomen njegovog imena otvarao je vrata na svim akademijama i galerijama u regiji. To dobro znaju kolege grafičari koji su imali sreću da budu njegovi studenti, jer su školovanjem u njegovoj klasi već dobijali poseban pedigre, u koji se nije sumnjalo.

Iza njega kao profesora i akademika ostaje Odsjek za grafiku naše akademije, kao i akademija likovnih umjetnosti u regiji, čije biblioteke sadrže i čuvaju njegove udžbenike. Naša zemlja u svjetskim razmjerama ima umjetnika koji je svojevremeno, samo na primjer na VII Međunarodnom bijenalu grafike u Ljubljani 1967. godine, izlagao zajedno sa imenima kao što su Joan Miró, Hans Hartung i Antoni Tàpies.

Umjetnici poput Dževada Hoze danas ne postoje, jer današnje vrijeme ne trpi niti je u mogućnosti da percipira i shvati pojavu, koja nema nikakav zabavljački i komercijalni nego isključivo društveni i umjetnički poriv. U maniru vrhunskog intelektualca, duboko svjestan teoretski postavljenih deklaracija evropskih kulturnih vrijednosti (koje u praksi, uslovljene politikom i uticajem, ne vrijede)– te u inat tom licemjerju – profesor Hozo odlazi ostavljajući sve što je imao isključivo nama.